

YAPI TARİHLEMELERİNDE VAKFİYELERİN ÖNEMİNE DAİR BİR ÖRNEK

Doç. Dr. Kerim TÜRKMEN

Herhangi bir yapının inşa edildiği tarihi belirlemek istediğimizde, başvuracağımız ilk belge o yapının kitabesi olacaktır. Kitabe, bir yapının ne zaman, hangi amaçla, kimin tarafından ve hangi yönetici zamanında yapıldığını gösteren en değerli belgedir. Ancak üzülerek müşahade etmekteyiz ki birçok yapının kitabesi ya kaybolmuş veya almış olduğu değişik tahribat (deprem, yangın, yağmur, sel ... vb.) yüzünden okunması imkânsız bir hale gelmiştir. Özellikle Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait yapıların kitabelerinin bu durumdan en çok nasibini almış olması düşündürücüdür. Bu değerli belgelerin kaybolmuş veya tahrip edilmiş olmalarında kasit unsurunun yanısıra ihmal ve bilgisizliğin de büyük rolü olduğunu görmekteyiz. Kitabelerin yok olmalarına örnek vermeye kalkarsak, Kayseri'de bir valinin 1904 yılında Alâaddin Eratna ve eşinin gömülü bulunduğu Köşk Medrese'nin mermer kitabesini yerinden söktürerek konağının havuz inşaatında yapı malzemesi olarak kullanma gafletinde bulunmasından, Bergama'daki muhteşem Zeus Sunağı'nın üstelik Padişah'ın izniyle Almanya'ya götürülmesinden, Gedik Ahmet Paşa'nın Fatih Dönemi'nde, Karaman'ı yerle bir ederek yıkılmış olduğu o güzelim eserlerin malzemesini, kitabeleri de dahil Karaman Kalesi inşaatında taş malzeme olarak kullanılmasını sıralıyabiliriz¹. Kasit ve ihmalin yanısıra bazı kişilerin "iyi niyetle" de olsa güzelim ahşap minberleri, boyayarak bozduklarına tanık olmaktadır². Tüm bu nedenlerden yurdumuzda birçok yapının kitabeleri ya kaybolmuş veya belirtmiş olduğumuz tahripler sonucu işe yaramaz duruma gelmişlerdir. Kitabesiz yapıların tarihlendirilmeleri, genellikle ya mimari stili veya üzerinde

yer alan süslemelerinden yola çıkılarak yapılmaktadır. Ancak bu tip tarihlendirmeler çok sağlıklı olmadıkları gibi değişik görüşler ve yaklaşımlar, karşılaştırma örneklerinin yanlış seçilmiş olması yüzünden, geniş zaman farklılıklarının da ortaya çıkmasına yol açabilmektedir³. Oysa kitabesi olmayan ama vakfiyesi bulunan yapılarda bu gibi sorunlarla karşılaşmamaktayız. Üzülerek görmekteyiz ki Anadolu'da kitabesi yok olmuş veya okunamayacak duruma gelmiş çok sayıda yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan biri de Amasya'daki Sultan Mesud Türbesi'dir. Birçok araştırmacının değişik görüşleri sonucu, farklı zamanlara tarihlendirilmiştir. Bunlardan en sonuncusu da Vakıflar Dergisinin XXV. sayısında yer alan makaledir ve bu araştırmada bu yapı için 1385 tarihi uygun görülmüştür⁴.

Aslında Sultan Mesud Türbesi cephesi, mimari stili ve süslemelerine bakılınca (Res. 1) 1385 tarihi pekâlâ uygun bir tarih olarak algılanabilir. Ancak bunu salt bu yolla benimsersek mevcut önemli bir belgeyi gözardı etmiş oluruz. Bu belge, hatta belgeler demek daha uygun olur, Sultan Mesud Türbesi için düzenlenmiş olan üç ayrı vakfiyedir. Bu üç vakfiye, merhum Hüseyin Hüsameddin ta-

1. K. Türkmen, Karaman Kalesi İnşaatında Kullanılan Taş Kitabeler, **Hakses Dergisi**, S. 301, Ank., 1990, s. 24-26.
2. Bu duruma örnek olarak, Kayseri Ulu Camii ve Hunat Camii minberlerini verebiliriz.
3. Örnek olarak Kayseri'de Döner Künbet ve Erzurum'da Çifte Minareli Medrese verilebilir.
4. T. Cantay, Amasya Sultan Mesud Türbesi'nin İnşa Yılı, **Vakıflar Dergisi**, S. XXV, Ank., 1995, s. 35.

rafından çevirileriyle birlikte yayınlanmıştır⁵. Bu vakfiyelerden birinin (Sultan Mesud'un oğlu Sultan Altunbaş tarafından düzenlenmiş olan ikinci vakfiyedir.) fotokopisi de temin edilerek ekte sunulmuştur⁶. Vakfiyelerde açıkça belirtildiği gibi üçü de Sultan Mesud'un oğlu Sultan Tacüddin Altunbaş adına tanzim edilmiştir. Birinci vakfiye, H. 740 (M. 1340) yılının Şevval ayının sonlarında, ikinci vakfiye de H. 756 (M. 1355) yılının yine Şevval ayının sonlarında tanzim edilmiştir. Üçüncü vakfiyenin ise tanzim tarihi verilmemektedir. Hüseyin Hüsameddin, orijinalinin çok yıpranmış ve birçok yerinin okunamaz durumda olduğundan bahsetmektedir. Vakfiyede, Amasya ve ona bağlı birçok köy adının yanısıra "şahit olarak adları geçmekte olan" o dönemin önemli kişilerinin isimleri de yer almaktadır. Vakfiyede yer alan şahıs ve yer isimlerini başka bir zaman ele almak kaydıyla bir tarafa bırakarak, bize türbenin tarihlemesine yardımcı olan yanlarını ele alacağız. Bunların en önemlisi (ekte sunulan) H. 756 (M. 1355) tarihli vakfiyede Sultan Mesud'tan merhum olarak şu satırlarla bahsedilmiş olmasıdır:

(وقتية السلطان المعظم المكرم مسعود بن كيكافوس
المغفور للرحوم نور الله قبره)

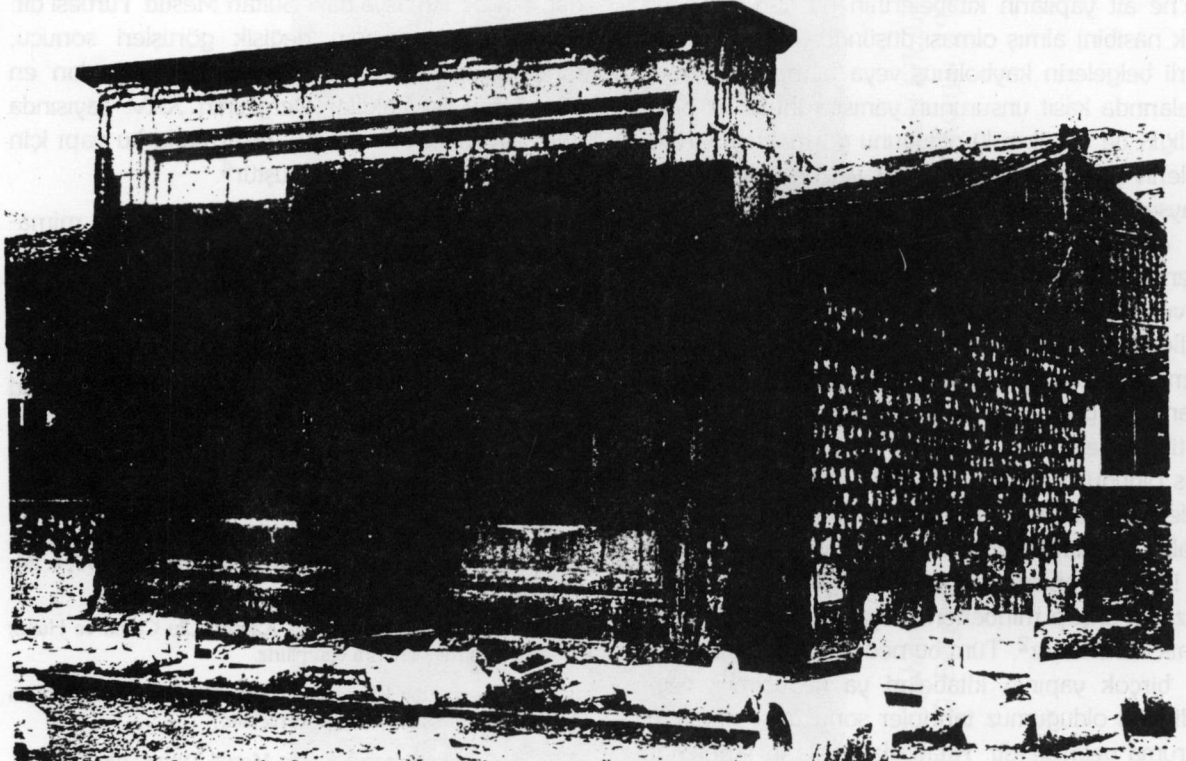
(merhum ve mağfur Keykavus oğlu yüce Sultan Mesud'un vakfiyesidir. Allah kabrini nurlandır-sın) Bundan da şu anlaşılmaktadır ki, vakfiyenin tanzim tarihi olan H. 756 (M. 1355) yılında Sultan

Mesud ölmüştür. Ayrıca Türbenin o tarihlerde yapılmış olduğu: اربعة اسهم الى اربعة نفر من العلماء الصالحين الذين يواطون على تربة
المرحوم ويقرون من القبر كل واحد منهم الى كل يوم الجمعة
جزءه ولا يكون ترته ولا يتخلفون الشرائط ابدا ويهدون ثواب القبر
الى روح الواقف المرحوم المغفور المولى المذكور.)

(Ayrıca Merhumun TÜRBESİNDE her cuma Kuran'dan birer cüz okumak ve türbeyi boş bırakmamak, şartlarını değiştirmemek ve bu cüz'lerin sevabını merhumun ruhuna hediye etmek kaydıyla dört alim kişiye vakfiyeden dört pay verilsin) bu cümlelerden anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Sultan Mesud'un oğlu Sultan Tacüddin Altunbaş'ın adına H. 756 (M. 1355) yılında tanzim edilen vakfiyede Sultan Mesud'un, elmerhum kelimesinden anlaşılacağı üzere, ölmüş olduğu ve türbesinde kuran okunması için dört alim kişiye vakfiyede birer pay verilmesinden de, türbesinin o tarihlerde inşa edilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylece Türbenin yapılış tarihi, sanıldığı gibi M. 1385 yılı değil, bu tarihten en az 30 yıl daha önceye gitmektedir.

5. Hüseyin Hüsameddin, **T.T.E.M.**, S. 11, yıl 1341, s. 305-326.
6. Bu vakfiyenin fotokopisini yayınlamak üzere bana veren, ayrıca bu konuda her türlü yardımlarını esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Res. 1: Amasya Sultan Mesud Türbesi (Prof. Dr. Tanju Cantay'dan)

مع عدد من حروف من هذه الوقف تصلياً
 تعالى من الواقف العلي الشان
 يدور عليه من الواقف العلي الشان
 السلطانين التون باش وراحت
 نصي وصحة سز وطرها وقود
 وانا المصطفى عمر بن محمد
 القوي بتمسك عيها
 القوي

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٠٠
 حضر في المجلس القاضي بتمسك عيها
 بن محمد القوي القاضي بتمسك عيها
 بن محمد القوي القاضي بتمسك عيها
 بن محمد القوي القاضي بتمسك عيها

بسم الله الذي خلق السماء والأرض وما بينهما وما تحته الترى في الحد لله الذي خلقنا من
 من نطفة امشاج وامر طمران تعبدون الله وتوحدون كما قال من خلقت الجن والانس
 وقالوا فاعلموا الخير لعلكم تتقون وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا مات ابن ادم انقطع
 عمله الا من عمل صالح يرد صالح يرد عاتقه وتصدق له قال عليه السلام الدنيا موطن عور
 لا مطربة ورغب باظار ابنا وميت باصدا احرف قال عليه السلام الصدقة بطون مغضب الرب ولما
 وفق الله تعالى لسيد الملوك والسلاطين صدر الاعلى قدوة المعالي تاج الدولت والدين
 التون باش سلطان معود اذ امر الله معاله لما علم انما اكمل الانسان صداقناه وما الله فقرا بلاه
 ومن صدق فقد اعماه واراد باعوا ومطعا لمر الله تعالى الى ارجار الخير اتر واقاصه المثل اذ وقت
 وحسنه حاله الصبر الى الله وان غلط صياته ويحب بانفاله عباد وطيبا لشهركم انما
 فذكر انه في ملكه وكصرفه الى حد صدق هذه الوقف وذلك جمع القرن المذعور في حرم

قطعت الاخر الصالح مع الحدود في هذه القرة المذكورة في ديوان فارس وجميع بلادها
 من القرة المدعوة ما قبل وجميع القرة المدعوة وناج في ديوان امير خواجه من اعمال السمت
 على الحد يد والتريف في مكانها وعدم التفتت من خالص اولادها واطوارها واطوارها
 حوتة وصحة وتعداد تصرفاته اين الله تعالى ذكر الخير ات الى غيره واذا اراد هذا الوقف وقف
 من حاصل المبلغ من هؤلاء القراي المذكوراته لا اولاده باعلا من الله تعالى بطنا بعد بطن سلا
 بعد نسل ولا تدخل اولاد البتلة كما نوا من جهة ذوى الارحام اصلا ولا تصرفون المبلغ على البيوت
 ولا يتخلفون بحدث افتر زرع من الوجوه وذلك وقفا صحيحا صريحا وصحة شرعية
 مودد محذرا تحت سماع ولا توهن ولا تجرو ولا نورث بوجوه وسب من الاستك
 ولا محل لاحد ان تهر من ناسه واليوم من الاخر لا تاتي الزمان الا اجلك ولا يحد دعلمه وان الا
 ابومه لا يعرفوا عنه ولا يبدل مواده ومن يدك بعد ما سمع فاما انتم على الدين سيدون
 ان الله سمع علمه وعلمه لعه الله والملائكة والناس اجمعين واخر الواقف على الله تعالى فها امير
 الله تعالى ان الله لا يصع اجر المحسن وقال انا نور الصابون وزجره بعرجت واكد الواقف
 المعال المحر الملل الضباب السعاة ان يحفظ الاولاد هذه الوقف كما يحطون بهم وروحهم وان
 يصع او سدال ان خصم في يوم العمه من يد الرحمة و اوصو كمال حاكم ان لا يسطع ولا يجمع خبره اني كوز الله
 وعبره وسعانه سر محمد عليه الصلوة والسلام ولما اراد الواقف الوقفة المباركة هذه لتكون وقفة
 لا اولاد المذكور وانى حاكم في زمانى وينا فذ حلى كسر حلت بصحة هذه الوقفة وكنت شهود الجماعة
 المسلمين الحاضرين وذلك في او احر سوال المبارك سنة وحين وتتمه السهد الحلال

محمود بن موسى وسليمان بن ابنماجل	عائدين - ادرسين سليمان بك امير	شيخ يوسف بن شيخ ولي
محمود بن سبحان بن البن محمود	الحسين بن امير	موسى بن عاصم
زكريا بن حسن بن عمان بن	وغيرهم الحاضرين	وقفة السلطان الصاوي